

BUITEN

20^E JAARGANG N^O. 39.

ZATERDAG 25 SEPTEMBER 1926.

NAARDEN'S VESTINGWERKEN. DE BINNENVESTINGGRACHT BIJ BASTION PROMERS, GEZIEN VAN DEN BEDEKTEN WEG.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

MEVROUW MARIANNE, DOOR M. C. v. ZEGGELEN (10)	BLZ. 458
NAARDEN'S VESTINGWERKEN, SLOT, (GEÏLL.), DOOR MR. A. LOOSJES	BLZ. 457, 460—464
DE EGEL (GEÏLL.), DOOR J. VIJVERBERG	BLZ. 464
RICHMOND CASTLE (GEÏLL.), DOOR B.	BLZ. 465
'K GEVOEL MIJ KLEIN, ZOO KLEIN (GEDICHT), DOOR D. A. POSTEMA	BLZ. 465
KREPEL WIL ALTIJT VOOR DANSEN, DOOR F. W. DRIJVER	BLZ. 465
ROERMONDSCHEN MONUMENTEN, SLOT, (GEÏLL.), DOOR A. F. VAN BEURDEN	BLZ. 466—467
VAN ROOFGAUW, DEN SLUWEN ULK, DOOR H. E. KUYLMAN (I)	BLZ. 467
IN OUD-DIEMEN (ILLUSTRATIE)	BLZ. 468

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van een advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

MEVROUW MARIANNE

DOOR

10) M. C. VAN ZEGGELEN.

MARIANNE waschte den ontbijtboel, toen de bel ging, daarna hoorde ze een vluggen stap op de trap. „David!” Ze zette een nat kopje op het glazen blaadje naast zich, legde de theedoek neer en ging hem tegemoet. „Davi, eerder dan ik dacht!” zei ze, hem zijn kus teruggevend.

„Met den nachttrein!” zei hij, „en ik heb wat voor je”. Hij opende zijn groote portefeuille en legde voorzichtig de tekening op de tafel. — „Wacht!” waarschuwde Marianne, „laat mij even dien boel wegnemen, er moest eens iets aankomen”.

Vlug ruimde zij borden en kopjes weg, trok het servet van tafel en nu mocht David, die met beide handen de tekening omhoog had gehouden, ze er weer opleggen en nu zag Marianne, gebogen over David, haar hand op zijn schouder.

„Dat is prachtig!” zeide ze zacht. „Prachtig, David!”

„Hij teekent alleen deze figuren”, zei David. „Hij neemt ze in alle houdingen, in extase, gesticulerend, slapend of, zooals deze vrouw: drinkend. Dit is het Montmartre wel in al z'n kracht, z'n ellende en z'n geluk, Janne. Hij leeft er in mee, zie je, maar, en dat is juist 't mooie, 't heel mooie, hij gebruikt ze niet alleen als z'n modellen, maar al die arme stakkers hebben 'n vriend aan 'm, al die absinth-, ether- en opiumverslaafden kennen Monsieur . . . .” David hield plotseling op.

„Wie is 't, Davi?”

„Floris, dat vergat ik je nog te zeggen, Janne! Ik heb 'm ontmoet. 'k Ben bij hem geweest op z'n atelier in de Rue Saint Vincent, vlak bij dat beroemde herbergje van Madame Adèle, waar de artisten voor 50 centimes dineeren. Deze schets mag je houden”.

„Ben je bij hem geweest?” herhaalde Marianne, „en hoe was ie, wat doet ie?”

„Zooals ik je zei — hij teekent alleen Montmartrescènes. Behalve de schilder- en dichterwereld is er ook nog die van de roués, de filles de la rue, de jeune ménage, en de helft daarvan is verslaafd aan het een of ander bedwelmend middel. Floris is daar een figuur geworden, hij is van velen de verworpen en hij heeft er ook wel gered. zeker, een er van is bij hem. Ze voert zijn ménage. Ik heb 'r gezien, een klein Fransch vrouwtje, een kind nog, met heel groote oogen . . . .”

„Is die bij hem?”

„Ja, z'n vriendinnetje — en ze is goed voor 'm, dat begrijp je. Ze is heelemaal van de opium af. Nu en je moet natuurlijk de groeten hebben van 'm”.

„Dank je”, zei Marianne. Zij had nu zelf de tekening aangepakt en bekeek met oplettende oogen de rake zwartelijnen, een groote vrouw voorstellend, haar hoed diep in de oogen, haar hand aan 't glas dat voor haar op een tafeltje stond — achter haar de lichtjes van Montmartre. David was opgestaan en wees over haar schouder heen naar wat hij mooi vond, den zwaai van 'r naar achteren geschopten rok onder den stoel — de greep van de hand . . . . maar nu moest hij naar 't kantoor, 't was al laat en „Othello? waar is Othello?”

„Bas heeft 'm meegenomen, naar 't kantoor, pas maar op als je de deur opendoet, je weet hoe hij van blijdschap wild wordt als ie den baas hoort!”

En, toen David weg was — ging ze zitten met de tekening uitgespreid in de handen. Dit van Floris! Die dreamer van stille weidjes, watertjes, bosschen — dit van Floris! een andere geest scheen in hem gevaren, en hij leefde daar met een vrouw, een kleine Fransche vrouw met groote oogen. Een vrouw die hij gered had.

Marianne liet de tekening op 'r schoot zinken. Het bonsde opeens in 'r hoofd. Er gleeed een traan langs haar wang . . . een minuut bleef ze zo zitten, kijkend zonder te zien naar de roze klimroos tegen de tuinschuur, waar zacht de zon op scheen. Toen sprong ze op. „Wat mankeer ik? waarom huil ik? wat gaat 't mij aan, wat Floris in Montmartre doet, hoe hij leeft!” en het schoot haar opeens te binnen, hoe de opmerking van Truus, de toespeling op de verhouding van Bas met een zijner cliënten haar niet in 't minst geraakt had en hoe deze tijding haar een schok gegeven had, zóó, dat ze opeens tranen geschreid had. Nog eens, wat ging het haar aan hoe Floris leefde? Had ze zich soms voorgesteld dat hij zonder vrouw zou blijven na zijn bekenenis, nu zeven jaren geleden? Het beeld van den tuin achter haar ouderlijk huis rees bij haar op. Daar had ze met Floris arm in arm gewandeld op dien schemeravond. Zij zeventien, hij twee en twintig . . . ach 't was immers maar kinderspel geweest! Marianne kneep de lippen op elkaar en voorzichtig bergde ze de tekening in de groote lade der chiffonière, die in de voorkamer stond.

Het proces Wedelwende naderde zijn einde, doch alsof de overwinning des te grooter moest zijn, verreezen er op het laatste oogenblik nog talrijke bezwaren. Gertrud was er in geslaagd nog drie getuigen ten gunste harer Moeder te vinden. Drie oude getrouwen uit het huis Wedelwende, een gewezen keukenmeid, de moeder van deze en een koetsier; zij allen konden getuigen met hoeveel zorg beklagde haar overleden man altijd omringd had. Doch de tegenpartij schoof plotseling een nieuwe getuige naar voren, een assistente uit de apotheek, waar de poeders voor den heer Wedelwende gehaald werden — door haar verklaring kon beklagde opnieuw in een twijfelachtig daglicht verschijnen.

Gertrud's slanke rouwgestalte was dikwijls te zien tusschen het kantoor in de Willemsstraat en het huis op de Mauritskade. Marianne kende haar vluggen stap als zij de trap opkwam naar de werkkamer, waar Gertrud vrijen toegang had. Soms bracht Bas zijn portefeuille mee naar huis en werkte thuis de stukken uit, iets wat hij vroeger nooit gedaan had, daar hij liefst streng het kantoorwerk van dat voor het tijdschrift gescheiden hield, en Marianne in haar kleine balkonkamer naast de zijne, waar de proeven van „Klank en Gedachte” door haar gecorrigeerd werden, was den laatsten tijd dikwijls gedwongen haar werk mee naar beneden te nemen, want, al had Gertrud haar in vertrouwen genomen, een onbescheiden toehoorder wilde zij niet zijn, waar het 't proces betrof. Gertrud kon echter nooit het huis verlaten zonder een tikje op de deur waar zij Marianne wist, zonder haar hart uit te storten bij de jonge vrouw, voor wie zij langzamerhand een groote vriendschap was gaan gevoelen, en nu voor het eerst na haar gesprek met Truus, weer het bleke

jonge gezichtje ziende met de groote donkere oogen, moest Marianne zich zelf lachend bekennen, dat zij toch werkelijk niet jaloersch was op dit ongelukkige, aantrekkelijke schepseltje, dat er geen sprankje van achterdocht in haar aanwezig was en die gedachte deed haar ruimer ademhalen, Gertrud's hand in de hare nemen met grooter hartelijkheid dan zij nog ooit gedaan had, en opeens stelde ze voor: „Gertrud, wil je eens meegaan naar mijn Vader? Met hem moet je eens spreken. Misschien kan hij ook iets zijn voor je Moeder”.

„Die arme Mama!” zeide Gertrud, haar wang tegen Marianne's hand drukkend. „O, Marian, als we haar maar vrijkrijgen — ja natuurlijk, natuurlijk wil ik graag naar Dominé Hoogland gaan, maar wat zal hij voor haar, voor ons kunnen doen?”

„Je wat kalmte geven, dat heb je zoo nodig, lieve. Ik weet niemand die van zijn eigen gemoedsrust zoo mee kan delen, als mijn Vader”.

„Jij, jij kunt dit ook”, zei Gertrud, haar oogen even sluitend.

„O, neen, niet zóó als hij!” zeide Marianne met overtuiging. Sedert zij haar ouderlijk huis verlaten had, zag zij haar Vader in een ander, helderder licht. Zij gevoelde bijkans een vereering voor hem.

„Zullen wij samen gaan? Morgen? van middag?”

„Morgen dan, graag”, zeide Gertrud en toen zij vertrokken was, bleef Marianne met het potlood in de hand een oogenblik werkeloos zitten. Er zonde opeens een eigenaardige blijheid in haar. Nu eerst gevoelde zij, werkelijk bevrijd te zijn van die klein makende gedachte over Bas en Gertrud. Onbewust dus had toch de toespeling een indruk op haar gemaakt? maar zij had er zich goddank boven verheven . . . of . . . en opeens stond ze op, liet het potlood bijna uit haar hand vallen, of kon ze niet bewogen worden door dat wat er in Bas' hart omging, vlamde er niets in haar op, bij een denkbeeld aan ontrouw, zooals dat gisteren plotseling in haar gelaaid had . . . toen David haar van Floris vertelde? Driftig nam ze het potlood weer op en boog ze haar gloeiend hoofd over de proeven. Bas opende met een zwaai de kamerdeur. „Ik ga nog even naar 't kantoor, Jannetje, als er nog iets komt, wil je dan even een boodschap sturen?” Haar rood ingespannen gezichtje ziende, kwam hij toch nog binnen. „Hebben wij je gestoord? Ze is zoo opgewonden. Ik kan er niets aan doen!”

„Neen! wel neen”, zeide ze. „Ik zit — immers hier ook goed.”

„Nou, dag, tot straks kindje, vermoei je niet te veel”.

„Vermoei je niet te veel!” dat was toch wel goedig van hem, dacht ze. „Hij gaf toch wel wat om haar . . .”

Zijn stappen gingen de trap af, knarsten op het tuinkiezel. Het poortdeurtje werd toegeslagen . . .

De equipage van den ouden heer de Morance stond stil voor het huis van Mr. Bas Mees.

Het was een warme zomermorgen in het laatst van Juni; de oude heer hield bij het uitstappen zijn hoed reeds in de hand, verlangend dat een koeltje zijn dunne witte haren zoude beroeren, doch de felle zonneshijn deed hem integendeel met de hand even zijn hoofd bedekken. De deur werd geopend en driftig stapte hij binnen. Geesje, die toevallig open deed, wist dat de oude heer niet van wachten hield.

„Gaat u maar naar boven, Meneer, Mevrouw zal dadelijk bij u komen”, en toen Marianne zich na een oogenblik wachters vertoonde, nam hij haar hand in zijn beide handen.

„Meizoentje, ik kom hier voor dat arme kind en de Moeder”.

„Mevrouw Wedelwende?” vroeg zij.

„Je raadt 't. We moeten haar helpen . . . ik meen helpen als ze weer in de wereld terugkomt”.

„Zoudt u denken dat . . .?” Marianne zag hem met spanning aan.

„Ze vrij komt? wis en zeker, wis en zeker, kind”. Hij liet haar hand los en liep met korte driftige stappen door de kamer, keerde bij den vleugel weer terug, bleef weer voor Marianne staan. „'t Zou onmenselijk zijn, als de Rechtbank haar veroordeelde. Wat zegt je man er van?”

„Bas denkt als u, maar hij weet ook dat ze eigenlijk niet vrijgesproken kan worden. Zij heeft gedaan, waar men haar van beschuldigt. Het eenige is, zegt hij . . .”

„Wat is het eenige?”

„Dat de preventieve hechtenis gelijk zal staan met de straf en als die er afgetrokken wordt . . .”

„Dan komt ze vrij!” De oude heer wreef zich naden-

kend 't voorhoofd. „Zooiets heb ik ook gedacht, Meizoentje, maar 'k ben een leek en die advocatendingen gaan boven m'n denkvermogen — maar”, en weer trad hij op Marianne toe, nam haar handen in de zijne, „als zij dus vrij is, Meizoentje, dan moeten dat arme mensch de vele emoties bespaard worden en 't gekijk van de menschen ook. Ik zal dien dag m'n rijtuig tot haar beschikking stellen . . .”

„En als ze eens niet . . .?” vroeg Marianne ernstig.

„Als zij er niet instapt, stapte haar dochter er in, met jou, en weet je wat ik verder wil?”

„Ik wil dat u allereerst eens gaat zitten”, zeide Marianne, hem zacht in een stoel duwend, „en dat u iets koels drinkt. Spuitwater, limonade, thee?”

„Niets, dank je . . . hoor eens, me kind. Ik wilde dat ze dan die eerste dagen ergens rustig kon zijn. Tante Frederiek heeft de logeerkamers al in orde gemaakt — de oude kamers van Louise, weet je. Denk je niet dat ze het bij mij rustig zal hebben, buiten de stad?”

Marianne zag den ouden vriend met haar diepe oogen aan. „Wat is u toch goed — uw huis openstellen voor iemand die u heelemaal niet kent”.

„Ik ken alle menschen die verdriet hebben in hun leven, Meizoentje — maar het kind ken ik toch! Dat dochtertje heb ik toch bij je ouders leeren kennen. Zoo'n liefde, zoo'n doorzettingsvermogen om 'r Moeder te redden, frappeeren me. Daar is van mijn Louise in dat kind”.

„Ja”, zeide Marianne, „dat heb ik ook al eens gedacht”.

„En Louise zelf wil dat ik help, iets doe . . . iets . . . ik weet alleen nog maar niet wat. Wat kan ik anders doen dan haar de eerste dagen of weken tot kalmte laten komen, omdat ze immers geen huis meer heeft en haar familie haar immers veroordeelt”.

„En waarmee kan ik u nu helpen?” vroeg Marianne.

„Jij moet haar gaan halen en bij me brengen”.

Marianne beloofde het.

„En nu ga je met mij mee, naar je Moeder, die de twee doktorenkoppen van Rembrandt voor me zit te copieeren”.

O ja, Marianne herinnerde 't zich. Haar Moeder schilderde voor den ouden heer de Morance, twee der mannengezichten op „De anatomische les” van Rembrandt in het Mauritshuis, en Moeder had haar gevraagd eens te komen zien. Ze verweet het zichzelf plotseling dat ze het nog niet gedaan had. Hoe had ze zoo onhartelijk kunnen zijn?

„'k Ben in een ommezien klaar”, beloofde ze. Maar hij lachte.

„Een ommezien? 't zal mij benieuwen. Haagsche dames kleeden zich niet in een ommezien aan!”

Marianne haastte zich de trap op. Zij zou zijn woorden logenstraffen. In haar kamer opende ze de groote spiegelkast, nam er haar kleinen zwarten strooehoed uit, waar alleen een donkere roos op prijkte, maar toen ze hem op haar haar had vastgespeld, moest ze plotseling gaan zitten. Een duizeling overviel haar, en toen langzaam, langzaam het evenwicht weer terugkwam, zag ze haar eigen gezicht, bleek als een doode, in den spiegel . . . „Ik wil zekerheid”, zei ze in zichzelf, „dat was 't weer, morgen, morgen ga ik”. Haar kleur was teruggekeerd toen ze beneden kwam, in haar zwart zijden zomermanteltje.

„'t Wachten wordt beloofd!” zei de oude heer. „'t Was me tegengevallen, Meizoentje, als je er in een ommezien was geweest. Siert de roos zichzelf, zij siert meteen de gaarde!”

Hij bood haar galant een arm en daalde zoo met 't jonge vrouwtje de trap af. „Ik neem je Mevrouw mee, Gees”, zei hij tot Geesje, die hen uitliet. „Ze is veel te jong om thuis te zitten op zoo'n mooien zomerdag”.

„Of u gelijk hebt, Meneer. Veel plezier!”

Mevrouw Hoogland zat in het eerste Rembrandtzaaltje voor haar ezel. Marianne vond altijd, dat haar Moeder er jonger dan anders uitzag als zij schilderde. Was het 't schilderschorst met de om den pols gesloten jongensachtige mouwen, dat die uitwerking had, of de uitdrukking van het levendige gezicht onder het donkerblonde hier en daar grijzende haar? Moeder lachte en groette met haar penseel, had dadelijk weer de aandacht bij haar werk. De twee koppen waren al ver gevorderd en de oude heer uitte dadelijk zijn bewondering achter de schilderes staande. „Sakkerloot, dat zijn ze, Moeder Antje! dat zijn ze!”

(Wordt vervolgd).

Foto R. H. Herwig.

BINNENVESTINGGRACHT AAN DE NOORDZIJDE, GEZIEN VAN BASTION OUD-MOLEN IN DE RICHTING VAN HET WERK RONDUIT. DE WEG, LINKS OP DE FOTO TE ZIEN, LEIDT NAAR DIT WERK.

NAARDEN'S VESTINGWERKEN.

(Slot).

HET jaar 1666 doet hier te lande het besef levendig worden, welke gevaren ons van de zijde van den „Zonnekoning” dreigen, en aan de zoo verwaarloosde vestingen wordt eindelijk weder aandacht gewijd. Holland's Staten besluiten tot versterking der grenssteden: Naarden, Woerden, Oudewater en Schoonhoven; met het ontwerpen van plannen tot verbetering van Naarden's vestingwerken wordt een aanvang gemaakt. Maar de uitvoering dier plannen, welke, ontworpen door den kapitein ingenieur Louis Paen, onder meer inhielden den bouw van twee groote forten, het een tusschen de stad en de Zuiderzee, het ander tusschen de stad en het Naardermeer, bleef achterwege: het machtige Amsterdam werkte ze tegen, omdat het, den aanslag van Willem II in 1650 gedachtig, van zulk een sterke vesting in zijn nabijheid gevaar vreesde, als zij in de macht was van iemand, „die in zorgelijke tijden zijn gezag zou willen doen gelden”. Tevergeefs beroogde in het bijzonder Raadpensionaris De Witt daartegenover, dat de versterking van Naarden in het welbegrepen belang van Amsterdam zelf was. Wel wist hij te bewerken, dat de ontworpen plannen werden aanbesteed, maar toen de Amsterdamsche afgevaardigden in de vergadering der Staten daartegen protesteerden, en mededeelden, slechts toestemming te zullen geven tot het uitvoeren der werken, als aan een zestal beperkende voorwaarden betreffende de aanstelling van den

Commandant der vesting en het garnizoen werd voldaan, moest de Witt het hoofd in den schoot leggen. ☞ In Januari van het ramspoedige jaar 1672 eindelijk, toen ieder begreep, dat Lodewijk XIV oorlog met de Zeven Provinciën wenschte, en verbonden met Engeland, Munster en Keulen, ons zou aanvallen, erkenden de regeerders der machtige koopstad, dat de Witt juist had gezien, en lieten zij niet alleen hun tegenstand tegen de versterking van Naarden varen, maar beijverden zij zich hun verzuim te herstellen. Bij resolutie van 19 Januari besloten de Staten van Holland om, teneinde Naarden „in beter postuur van defensie” te brengen, de stad van ravelijnen te voorzien, en daaromheen een contre-escarp met buitengracht aan te leggen, benevens een klein fort aan den mond van de haven; men wilde dus niet zoozeer de oude vesting zelve wijzigen en verbeteren, als wel haar door het aanbrengen van buitenwerken in beteren staat van verdediging brengen. Het was helaas te laat! Nauwelijks was beslist, dat Amsterdam de versterking van Naarden, Muiden en Weesp voor zijn rekening zou nemen, of de Franschen stonden — 19 Juni — voor de poorten der zwakke vesting, die zonder slag of stoot in hunne handen viel. ☞ De Franschen hebben de vesting ruim een jaar in hun bezit gehad (13 September 1673 wist de Prins van Oranje haar te heroveren) en in dien tijd haar eenigszins versterkt door het aanleggen van een ravelijn voor de Turfpoort, een voor de Huizerpoort, benevens van een bedekten weg en eenige voorwerkjes. De Fransche Commandant Du Pas, na de overgave ter verantwoording geroepen, verklaart in zijn verdediging o.m., dat de vesting zeer gebrekkig was versterkt, en de zware toren (Swigt Utrecht) in het Spaansch bolwerk het aanleggen van een verschansing belette. Hoewel het in zijn belang was, den toestand der vestingwerken zoo ongunstig mogelijk af te schilderen, krijgen we toch wel den indruk, dat Naarden, ondanks kleine moderniseeringen, nog steeds niet tot de eerste-rangs-vestingen kon worden gerekend. De Prins van Oranje zou trouwens niet zoo spoedig na de inneming van Naarden naar versterking der stad hebben gestreefd, als het tegendeel het geval ware geweest . . . . .

Luchtfoto K. L. M. Copyright.

DE VESTING NAARDEN, GEZIEN UIT DE LUCHT, ZEEZIJDE. OP DEN VOORGROND VAN LINKS NAAR RECHTS EN VERVOLGENS IN 'T ROND: DE BASTIONS ORANJE, KATTEN, OUD-MOLEN, NIEUW-MOLEN, TURFPOORT EN PROMERS.

☞ We zijn thans genaderd tot de jaren, waarin de vesting Naarden werd gewijzigd en herbouwd in de

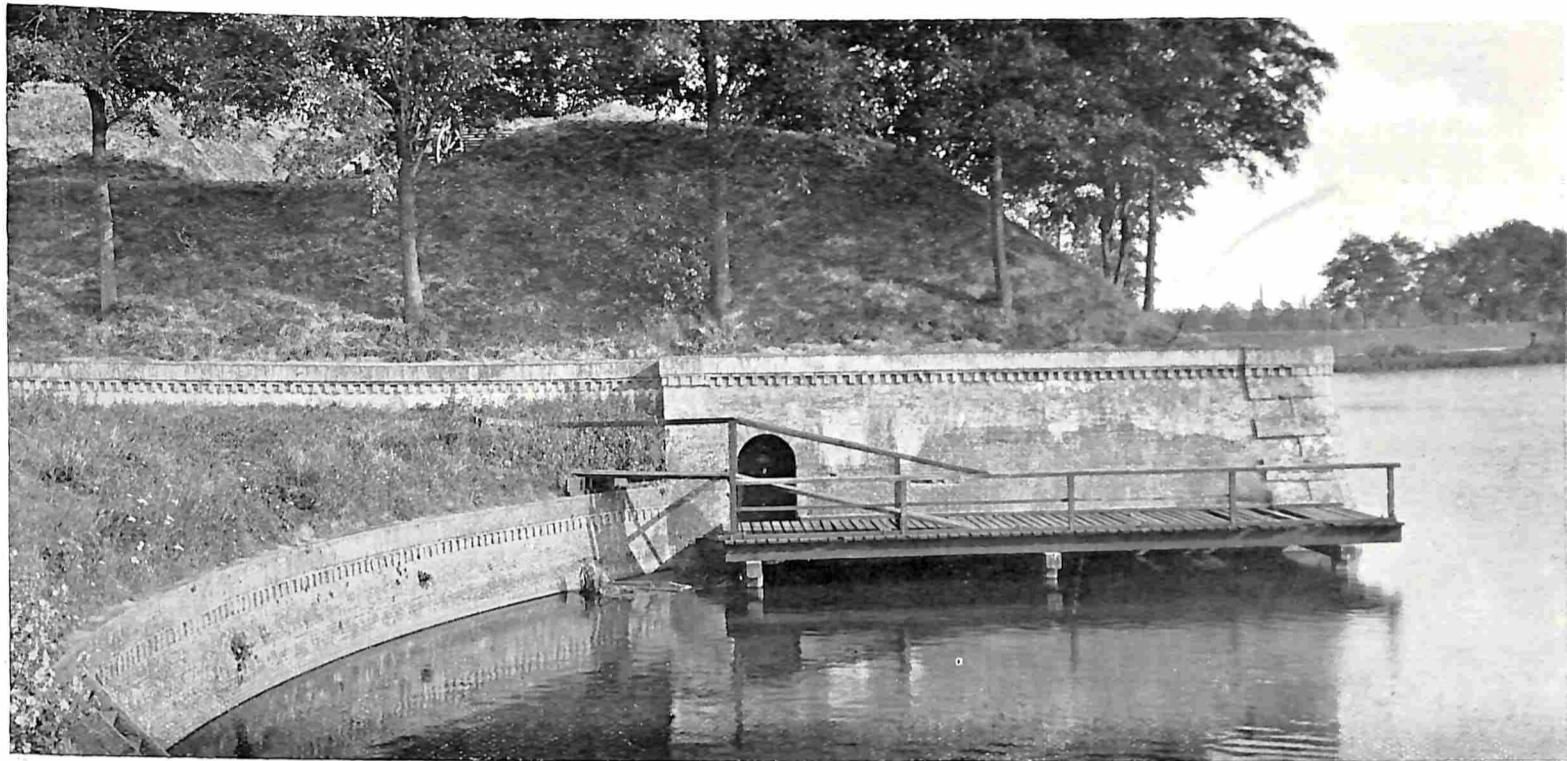

Foto R. H. Herwig.

GEDEELTE VAN BASTION PROMERS AAN DE BINNENVESTINGGRACHT.

gedaante, die zij in hoofdzaak tot op dezen dag heeft behouden. Hardnekkig wordt, nochtans zonder enig bewijs, beweerd, zelfs in de „Voorloopige Lijst der Nederlandsche Monumenten van geschiedenis en kunst”, dat Menno van Coehoorn haar bouwmeester was. Geheel ten onrechte, zooals F. A. Buis (A. N. J. Fabius) in zijn „De wallen van Naarden”¹⁾, aan welk werkje wij bij het schrijven van dit artikel vele bijzonderheden ontleenden, overtuigend uit de stukken aantoot. Toen de plannen tot verbetering der vesting Naarden werden ontworpen, streed Coehoorn als officier van het voetvolk in de Zuidelijke Nederlanden. Eerst in 1682 treedt hij als vestingbouw-deskundige op den voorgrond door zijn „Verhandeling over de versterking des vijfhoeks met al zijn buytenwerken”, waarin hij zich tegen de opvattingen van den hierboven reeds genoemden Louis Paen keerde, en niets wijst er op, dat hij zelfs ook maar bij het ontwerpen der plannen tot versterking van Naarden is geraadpleegd. ☒ Wie dan wel de bouwmeester is geweest? Het is moeilijk, hier één naam te noemen, daar door samenwerking van verscheidene mannen de plannen zijn tot stand gekomen; dit waren tot 1679, toen van een volledig plan nog geen sprake was, en men zich tot gedeeltelijke wijzigingen bepaalde, in het bijzonder Genesis Paen (de vader van Louis), van wien een plan gereed lag, Theodoor van Leyden van Leeuwen en Nicolaas Witsen²⁾, de Graaf van Waldeck, de Ingenieur van Hangest Genlis gezegd d'Yvoy, de Amsterdamsche bouwmeester Adriaan Dorsman (bekend door zijn Ronde Luthersche kerk) en — last not least — de Prins van Oranje. Deze laatste is het waarschijnlijk geweest, die de leiding gaf en die ten slotte in den aanvang van 1679 het plan ontwierp, geteekend „G. Prince d'Orange” waarnaar, in onderdeelen later nog gewijzigd, de voltooiing van den herbouw is uitgevoerd. Bewijst „de Tegenwoordige Staat” Willem III dus vermoedelijk te veel eer, als hij den Prins zonder meer als den ontwerper aanwijst, vrij zeker is, dat deze in het ontwerpen der plannen een belangrijk aandeel heeft gehad. ☒ De verbetering van de bestaande omwalling bestond in hoofdzaak hierin, dat de kleine bastions door zeer veel grootere werden vervangen, die aan de zuidwestzijde op eenigszins andere plaats, om aan de vesting een regelmatig gedaante te geven, terwijl de lange zuidoostelijke frontlijn nu ook van een groot en heel bastion werd

voorzien; dit werd een eindje buiten de oude omwalling aangelegd, waardoor de oppervlakte van het stadje binnen de omwalling aan deze zijde iets werd vergroot. Tusschen de bastions werden in de vestinggracht ravelijns gebouwd, de pijlspits- of halvemaanvormige eilandjes die als vooruit geschoven bastions, deze bij hun taak helpen (van de vestingwerken van Bergen op Zoom is bijkans niets dan zulk een ravelijn over) en om de gracht, die de lijnen van bastions en ravelijns volgend, een veelpuntige ster vormde, legde men den eveneens veelpuntigen buitenwal, welke door de buitengracht werd omringd. Beter dan eenige beschrijving dat vermag, stelt de afbeelding op bladz. 460 (beneden) in staat, zich een voorstelling te vormen van de vesting met haar buitenwerken, zooals ze na 1673 werd aangelegd. Begonnen werd aan de zeezijde met het Amsterdamsche Bolwerk, dat bij zijn vervorming (waarom eigenlijk?), naar den ouden molen die zich daar bevond, den naam Bastion Oud-Molen kreeg; de Koepoortsbuurt moest daarbij verdwijnen, en iets later, in 1688, werd hier, aan de binnenhaven, „uit zorg voor en uit liefde tot het vaderland” — zooals, in het Latijn, een opschrift op een gedenksteen in het Arsenaal vermeldt — „aan de door verschansingen en wallen omheinde stad . . . een uitmuntend tuighuis toegevoegd . . . als een beveiliging tegen en een afschrik voor de vijanden”. ☒ De werken werden in oostelijke richting voortgezet. Weldra was het zoogenaamde „bolwerk aan zee” aan de beurt, dat, gewijzigd, den naam „Katten” ontving; men denke bij dezen naam nu niet aan ons huisdier, maar aan de hooge werken op bastions die zijn opgericht om de vijandelijke batterijen te beheerschen en die in de versterkingskunst kat of cavalier heeten. Eerst in 1678 is men tot het volgend bastion, dat den naam „Oranje” ontving, genaderd, en in den aanvang van 1679 kon worden

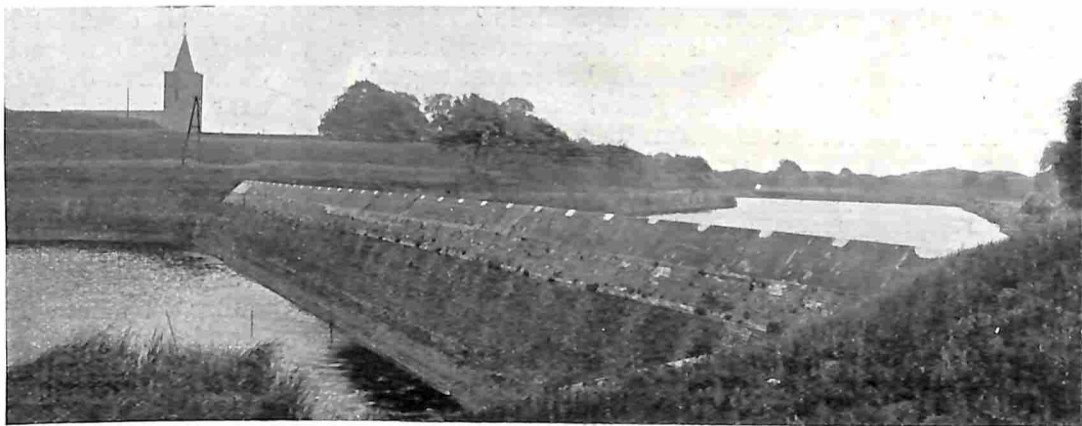

Foto C. Steenbergh.

DE WESTBEER TUSSCHEN DEN WEG NAAR HET RONDUIT EN BASTION OUD-MOLEN.

1) Breda, Broese & Comp. 1887.
2) Vergelijk het opschrift op den steen welke, afkomstig van den westbeer, thans in het Arsenaal is aangebracht.

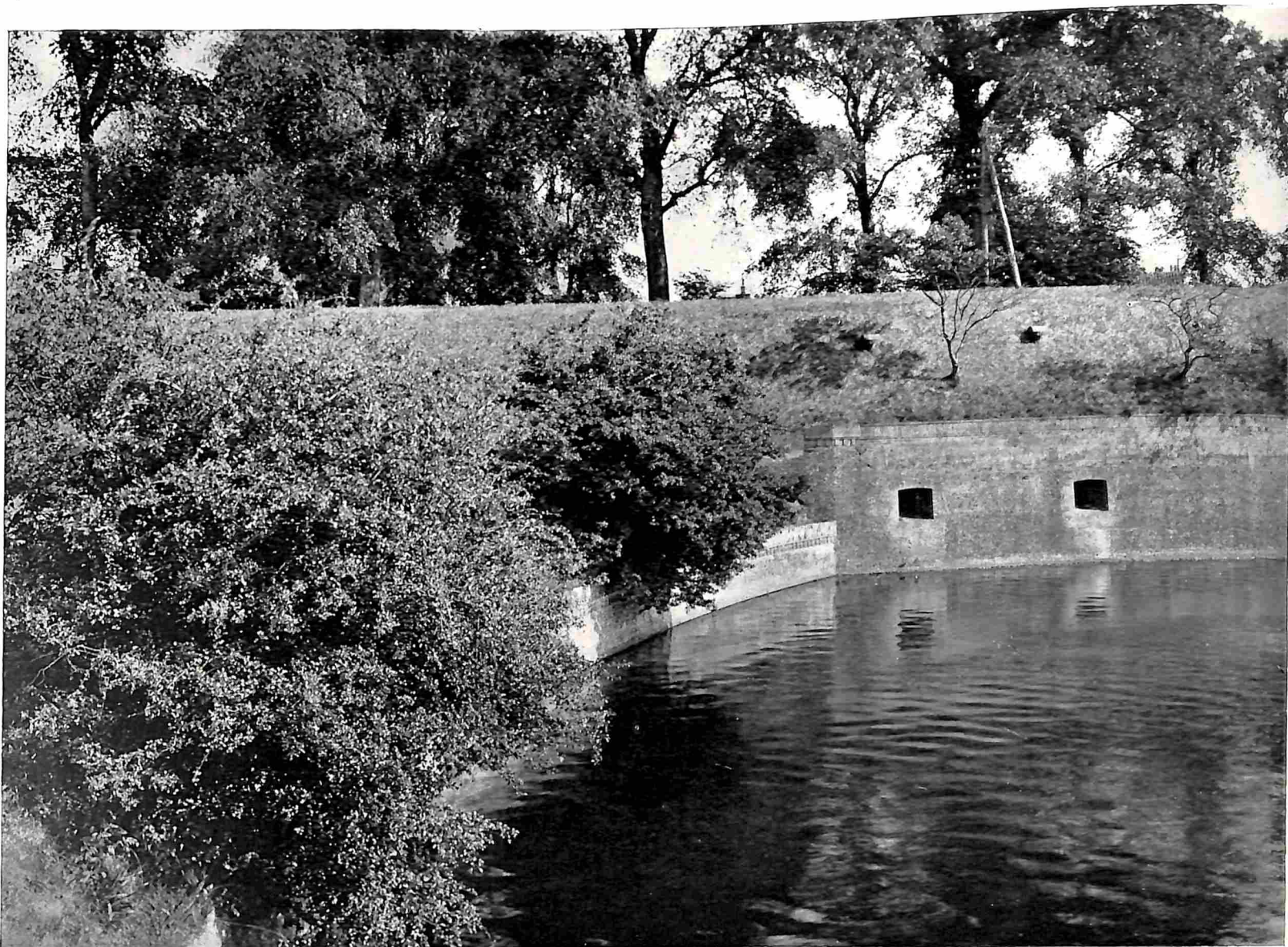

Foto R. H. Herwig.

BEGROEIDE VESTINGMUREN AAN DE BINNENGRACHT BIJ BASTION OUD-MOLEN.

gerapporteerd, dat het noordoostfront Oud-Molen — Orange, met de beide beeren van Oud-Molen en Oranje, gereed was. Terzelfder tijd was men bezig met het afzanden van de hooge gronden aan den Gooischen kant. ☒ Maar als dan de Stadhouder het werk met kracht en snelheid wil doorzetten, begint Amsterdam — het buitenlandsch gevaar was immers geweken — weer krachtige tegenwerpingen te maken. Tevergeefs ditmaal. Reeds in het voorjaar van 1679 wordt het metselwerk van het geheel nieuw op te werpen bastion aan den zuidoostkant aanbesteed en gegund aan Hendrik Promer; Promers bastion noemde men het al spoedig in de wandeling en bastion Promers is het, ook officieel, nog heden genaamd. ☒ De animo, om de zes bastions van Naarden's vesting karakteristieke, van oorspronkelijkheid getuigende namen te geven, is bij de militaire overheid klaarblijkelijk miniem geweest. Want hoe noemt men het bastion, dat daarop volgt? Turfpoort, naar de poort van dien naam in de nabijheid, welke bij den nieuwen aanleg verdween. En getuigt de naam van het Bastion Nieuw-Molen, het laatste dat voltooid werd, van grooter vindingrijkheid? ☒ In 1685 kon de eigenlijke vesting als voltooid worden beschouwd, maar nog jaren daarna werd aan de buitenwerken gearbeid. Eerst in 1738 zijn ook deze geheel afgewerkt. Zeer langzaam echter vordert het afzanden der hooge gronden, het zwakke punt der vesting, die waarschijnlijk, aan alle zijden door laag, te inondeeren land omringd, onneembaar ware geweest, maar, daar dat niet het geval was, herhaaldelijk twijfel aan haar hooge defensieve beteekenis heeft doen opkomen. ☒ De vraag, of de vesting aan de gestelde verwachtingen heeft voldaan, is moeilijk te beantwoorden: en in 1787, toen de Pruisen, en in 1795, toen de Franschen voor hare poorten stonden, heeft zij zich terstond, zonder eenige tegenweer, overgegeven. En dat zij, in handen der Franschen, van 17 November 1813 tot 12 Mei 1914 aan de Hollandsche troepen die haar belegerden, het hoofd wist te bieden, en zich eerst op last van Lodewijk XVIII overgaf, mag misschien minder als bewijs van haar sterkte dan als bewijs van de zwak-

heid en onbekwaamheid der belegeraars gelden. . . . ☒ Wij willen U een opsomming van de veranderingen, in den loop der 18de en 19de eeuw aan de vestingwerken aangebracht, besparen, en slechts vermelden, dat de vesting, benevens het werk Ronduit aan zee — eerst in 1747 aangelegd — in de jaren 1873—'79 verbeterd werd naar de eischen van dien tijd; de bastions werden toen van bomvrije kazernes voorzien en de houten bruggen over de vestinggrachten door steenen vervangen. De laatste belangrijke verandering greep plaats tijdens den wereldoorlog, toen tegemoetkoming aan de „eischen van het verkeer” wonder boven wonder bleek samen te kunnen gaan met behartiging der militaire belangen. De wal tusschen de bastions Oud-Molen en Nieuw-Molen, met de zich daarin bevindende Amsterdamsche Poort, deftige vestingpoort, ontworpen waarschijnlijk door Dorsman, en de waterpoterne naar het haventje, werd in 1915 grootendeels gesloopt (een gruwelijke verminking), aan de andere zijde van het stadje geschiedde iets dergelijks; naast de Utrechtsche Poort (een gebouw, dat in 1877 een dergelijke poort als de Amsterdamsche had vervangen) die gespaard bleef, werd een groot gat in de omwalling gegraven. Bovendien verloren de in een bocht over het voorliggende ravelijn naar de poorten voerende wegen door verbreding en verwijdering der bruggen hun karakter van vestingtoegang. En alsof het nog niet genoeg was, werden de ravelijns die in dezen tijd uit militair oogpunt niet langer onmisbaar waren gebleken, tot dicht bij de waterlijn gesloopt! Gretig haalde Naarden het puin weg om 't voor wegverbetering te gebruiken! ☒ Ja, dat hadden we nog moeten mededeelen: bij den aanleg der nieuwe vestingwerken werd het aantal poorten tot het minst mogelijke teruggebracht: een aan de noordwest- en een aan de zuidoost-zijde. En als steeds bij dergelijke vestingen, vormde de omwalling geen organisch geheel met het er in besloten stadje en werden de poorten aangebracht waar dit uit vestingbouwkundig oogpunt het best uitkwam, geenszins, als vroeger, voor de hoofdstraten waarvan de wegen buiten de veste als voortzetting waren te beschouwen. ☒ Dat nu bracht

geen onoverkomelijke bezwaren mee in de 17de en 18de eeuw, toen de enkele diligences en koetsen wel in de stad wisten te draaien. Aanvankelijk evenmin in de 19de eeuw; later echter begon het er bedenkelijk uit te zien, toen het stoommonster, dat Gooische Stoomtram heet en zich de vrijheid veroorlooft den openbaren weg te gebruiken, zich door het stadje slingerde, en allengs ook het toenemend rijwielverkeer moeilijkheden veroorzaakte. Maar toen in de 20ste eeuw de auto's zich in steeds grooter getale daarbij

voegden, werd het drukke stuk verkeersweg door de vesting een benauwenis. Men bedenke: eerst door de coupure in den buitenwal, dan een vrij scherp hoek naar rechts, vervolgens over bruggen en ravelijn naar den tunnelingang der Amsterdamsche poort, nauwelijks daardoor, een scherp hoek naar links, even verder een scherp draai naar rechts, dan weer een bocht naar links, door de nauwe Utrechtsche poort, over de bruggen en het ravelijn naar rechts langs den bedekten weg, een scherpe bocht door de coupure in den buitenwal naar links. Oef! Dan nog over een smal bruggetje over de buitengracht en men mocht blij zijn, zonder ongelukken op den weg naar Laren te zijn gekomen. De Naarders zelve hadden nog andere bezwaren: de eenige weg naar hun spoorwegstation, het station Naarden-Bussum, voerde door de Utrechtsche poort langs de kronkelende vestinggracht, en dat was waarlijk een omweg. Zoo hadden zij dan reeds in 1880 gedaan gekregen, dat van Bastion Turfpoort naar de coupure bij den Thierensweg een houten loopbrug, de z.g.n. Kippenbrug, over de vestinggracht werd geslagen; een ergerlijke ketterij, uit vestingbouwkundig oogpunt: een publieke weg door een bastion, en een brug van een bastion naar den bedekten weg, maar enfin, een ketterij die in tijden van nood gemakkelijk ongedaan ware te maken. ☒ We hebben genoeg gezegd, om te doen begrijpen, dat tegen de vermindering der vesting zelfs door den bewonderaar van haar merkwaardig schoon

nauwelijks geprotesteerd werd, en dit te minder, omdat tijdens den Wereldoorlog zelfs de meest antimilitaristische Nederlanden niet den euvelen moed had, de daden van zijn legeroversten aan de anders gebruikelijke critiek te onderwerpen. Maar waren geen andere oplossingen mogelijk geweest? Zeker, maar en Naarden's burgerij en de militaire overheid werkten niet mee, of tegen. Naarden liet na, bij de gevaarlijke bochten agenten te plaatsen (zelfs thans, nu de verkeersagent ook in kleine plaatsen zulk een algemeene verschijning is, ontbreekt hij te Naarden bij de twee gevaarlijke bochten die overbleven), en de militaire overheid verzette zich hardnekkig tegen het denkbeeld, het doorgaand verkeer langs de vesting te leiden, langs den bedekten weg en hiermede den ouden weg tusschen Amsterdam en het Gooi te herstellen, die vroeger niet dóór maar langs het stadje leidde, zooals wij reeds hebben gezien; eerst sinds omstreeks 1680 werd men gedwongen den lastigen weg dóór Naarden te nemen. ☒ Waarom dat hardnekkig verzet tegen verharding van den bedekten weg, tusschen Thierens- en Amsterdamschen weg? Waarom daarop slechts een rijwielpad toegestaan? Meende men op deze wijze een vijand het trek-

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT VAN DEN BEDEKTEN WEG OP BASTION NIEUW-MOLEN.

ken in de richting Amsterdam te bemoeilijken, een vijand, die reeds den bedekten weg had betreden? ☒ Tot dusverre is nimmer den leek hiervan een verklaring gegeven. Maar hoe het zij, het feit staat vast, dat wat nu zal mogen, nog geen tien jaar geleden om geheimzinnige redenen van landsbelang niet mocht, en om diezelfde geheimzinnige redenen zonder veel tegenstand tot vermindering der vesting werd en kon worden overgegaan . . . . .

☒ In den aanvang van dit artikel bepleitten wij ongeschonden behoud van de vesting. Men zal reeds hebben begrepen, dat men deze woorden niet te letterlijk heeft op te vatten: de vesting is immers reeds eenigszins geschonden. En bovendien, men zal in beperkte mate moeten toegeven aan het gerechtvaardigd verlangen van Naarden om de nieuwe stad, die voor-

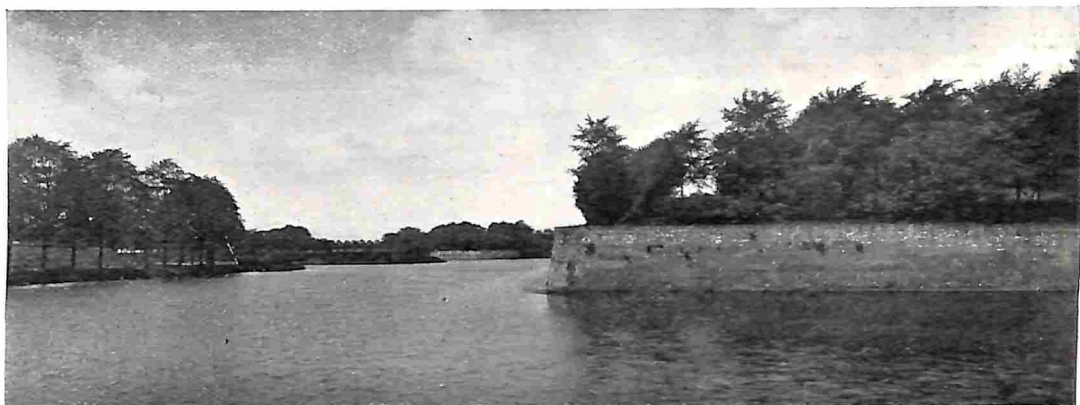

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT VAN DEN BEDEKTEN WEG OP DEN SAILLANT VAN BASTION TURFPOORT.

namelijk aan zuid- en oostzijde zal groeien om de oude kern, in voldoende verbinding met die kern, die tot „city” zal worden, te brengen. Wil men dit natuurlijk verlangen tegenhouden, dan zouden betreurenswaardige dingen kunnen gebeuren;

DE IN 1915 GESLOOPTE AMSTERDAMSCH E POORT VAN 1683.

't is beter den Naardenschen levensstroom in vast omlinjende bedding te leiden. En zoo is het dan ten zeerste gewenscht reeds thans vast te stellen, op welke wijze en het behoud der vestingwerken kan worden verkregen, en Naarden's belangen zoo goed mogelijk kunnen worden gediend. *Naarden's vestingwerken in hun geheel dienen als monument te worden beschouwd, welks aanranding als in strijd met het algemeen belang moet worden voorkomen.* Als aanranding beschouwe men: eenige andere wijziging der bastions en wallen dan die welke noodig is door aanleg van plantsoenen en wegen daarop, waarbij echter de vorm der versterkingen zooveel mogelijk moet worden bewaard, en alle beplanting en bloemversiering, die dien vorm verdoezelt of het vestingkarakter vooral aan de buitenzijde wegneemt, moet achterwege blijven; bebouwing van bastions en bewalling (want o! we zien anders Naardens gemeentebestuur bezwijken voor de verleiding, het eene bastion te bestemmen voor villabouw, een ander misschien geheel aan een vermogende te verkoopen, die er een trotsch buitenhuis op doet verrijzen) is niet geoorloofd; de beide vestinggrachten moeten blijven als ze zijn; de buitenomwalling mag, met behoud der lijnen, beplantoend, maar niet bebouwd worden. Daartegenover staan de concessies aan Naarden's levensdrang en de eischen van het verkeer: behoud van het gat in de omwalling naast de Utrechtsche poort; het aanbrengen van een weg van het ravelijn Oranje-Promers in de richting van den Oostdijk en Huizen (dus op het ravelijn in tegenovergestelde richting van den hier loopenden weg naar Laren)

met aanbrenging van de hiervoor noodige bruggen en coupures in den buitenwal; het maken van een opening in de courtine Nieuw-Molen-Turfpoort, en het leggen van bruggen over het hier liggend ravelijn naar den bedekten weg, wat tevens een afbraak van de dan vrijwel overbodige Kippenbrug mogelijk maakt en een goede toegangspoort van de richting Amsterdam vormt, noodig, als de zoozeer gewenschte herbouwerder Amsterdamsche Poort met aansluitende omwalling, is geschied, welke poort slechts voor het voetgangers- en rijwielerverkeer gereserveerd zal dienen te worden. Het doorgaand verkeer worde, in één richting, om de vesting geleid, waartoe men den ganschen bedekten weg, ook aan de noord- en oostzijde, heeft te verhard¹⁾. Hersteld moeten worden de onnoodig vernielde ravelijns; zij moeten weder opgetrokken en met muren bekleed worden, tot de normale hoogte; in geen geval mogen zij bebouwd worden. Door drie goede wegen met zijn nieuwe woonwijken verbonden, bevrijd van het doorgaand verkeer, zal oud-Naarden zich kunnen ontwikkelen tot een prettige winkelbuurt, omgeven door een krans van vestingplantsoenen, die men gaarne zal bezoeken; bij goed toezicht op de nieuwe bebouwing zal het stadje gemakkelijk in schoon kunnen winnen, daar dat schoon, het intieme haventje uitgezonderd, thans niet zeer treffend is. En tevens blijft — nu ja, minder onaangestast dan wij zouden willen wenschen — het prachtig vestingmonument behouden met zijn begroeide aarden wallen, zijn scherpgelijnde bolwerken, bekleed door de loodrecht uit het water der breede, hoekige grachten stijgende muren, en het gezigzag der buitenwallen en voorgrachten daaromheen.

Wie heeft . . . ooit Naarden's wal aanschouwd

En voelde niet zijn hart van dankbre erkentnis blaken? jubelt Helmers in zijn „Hollandsche Natie". Nuchter dient men te constateeren, dat die „dankbre erkentnis" in den laatsten tijd wel eens zoek is geweest. Maar tevens worde

1) Hierbij wordt uitgegaan van de gedachte, dat, nu Naarden als vesting is opgeheven, van de verlegging van den verkeersweg Amsterdam—Amersfoort zuidelijk van Naarden, wel niets zal komen.

hier de vaste overtuiging uitgesproken, dat wij, erin slagend het zeldzaam kunstwerk zoo te behouden dat het niet in zijn wezen is aangetast, ons den dank zullen verwerven van allen die na ons komen. Ook, en niet in de laatste plaats, van Naarden's bewoners.

A. L.

DE EGEL.

TERWIJL ik me zet, om een enkel woord over onzen stekeligen gast te schrijven, wordt er gescheld en staat er zoowaar een jongen aan de deur met een gevangen egel in een zak. Dit zou nu nog zoo'n toevalligheid niet zijn, als de egel op Schouwen druk kwam, doch als je je eersten egel vijftien jaren geleden fotografeerde en je op het punt bent, daarover wat te gaan schrijven, en ze presentereen je juist op dat oogenblik Egel No. 2, dan mag dit toch wel een merkwaardige samenloop van omstandigheden heeten. De egel van onze afbeelding werd in 1911 door menschen, die in het bosch werkten, in een zacht, met hooi gevoerd holletje in den slootkant gevonden. Een der mannen nam hem mee naar zijn woning, waar het voor de streek zoo vreemde dier veel bekijks had. 't Heette natuurlijk, vooral bij de ouderen: „stekelvarken", doch dank zij ook al het onderwijs in de natuurlijke historie op de lagere school gedurende de laatste kwarteeuw, wisten de jongeren te vertellen, dat het een egel was.

Deze naam kon echter moeilijk algemeen burgerrecht verkrijgen; ik denk, omdat die, vooral voor kinderen, niets zegt.

Toen ik vanmorgen egel No. 2 in de klas liet zien, klonk het weer van verschillende kanten: „stekelvarken". Ofschoon verkeerd, zegt deze naam voor den egel toch veel; hij heeft een varkenssnuit en is bezet met stekels. Maar goed, de meegenomen egel wist zich in zijn gevangen staat goed te schikken en gebruikte met

graagte melk met daarin geweekt brood. 't Was ook niet

moeilijk hem te fotografeeren, daar hij, op den grond neergezet zijnde, geen pogingen deed om weg te loopen. Zoo naderde Pinksteren. Den tweeden Pinksterdag stapten de twee oudste jongens van den

arbeider met den egel in een kistje naar een herberg in de buurt, om het mirakel voor een paar centen aan nieuwsgierigen en kijklustigen te laten zien. De affaire ging niet kwaad: de jongens haalden een aardigen duit op. Altijd door hing er een van de boerenjongens of meisjes met den neus boven het vunzig riekende kistje, . . . totdat . . . een man met blinkende knopen opmerkzaam werd, de rijksveldwachter. Hij moest toch ook even zien en toen . . . „Gauw dat beest daarginds in het bosch neerzetten, en laat ik je er niet meer mee zien!" Er zat voor de knapen niets anders op dan te gehoorzamen. Ze verwenschten natuurlijk den dagbederver hartgrondig; 't ging nu net zoo mooi. Daar eindigt de kennismaking met mijn eersten egel. Uit het feit, dat de rijksveldwachter zich met de zaak bemoeide, blijkt, dat de egel tot de bij de wet beschermde dieren behoort. Door het verslinden van allerlei groote en kleine insecten en vooral muizen is de egel een zeer nuttig dier, al heeft hij ook een niet heelemaal blanco zondenregister. In tegenstelling met den mol en de vleermuis, ook karakteristieke insecteneters, gebruikt de egel ook wel plantaardig voedsel, b.v. ooft, waardoor hij min of meer schadelijk worden kan, evenals door het opeten van jonge zangvogeltjes in nestjes op of dicht bij den grond. Behalve de onwetende mensch, die uit een soort van instinct of bijgeloof vaak vijandig staat tegenover dieren met een nachtelijke levenswijze, moeten vooral hond en vos tot de vijanden van den egel gerekend worden. Gelukkig heeft de

Foto J. Vijverberg.

EGEL.

RICHMOND CASTLE, GEZIEN VAN DE SWALE RIVIER.

laatste in zijn scherpe stekels een geducht verweermiddel, waarvan de doeltreffendheid nog wordt verhoogd, doordat hij door de werking van een z.g. kringspier op den rug, alle weeke deelen van zijn lichaam binnen de met stekels bezette huid kan terugtrekken, zoodat hij alsdan feitelijk onaantastbaar is. Het middel faalt echter weer, als de vos kans ziet, hem in 't water te wentelen. Dan moet de egel zich ontrollen, de vos springt hem na, grijpt hem aan de weeke onderzijde vast en verscheurt hem. ☞ Om adderbeten, voor vele dieren doodelijk, schijnt de egel zich niet veel te bekommeren. In het gevecht met de adder tracht hij het reptiel te bespringen en met een snellen beet achter den kop te dooden. ☞ De aard van het voedsel, voornamelijk insecten — boven den grond — leidt er vanzelf toe, dat de egel een winterslaap houdt. Deze is echter niet zeer vast; op zachte dagen verlaat hij vaak zijn warme, met mos en doode bladeren gevoerde nestholte.

J. VIJVERBERG.

RICHMOND CASTLE.

Het graafschap Yorkshire behoort wel tot de mooiste en aantrekkelijkste streken van Engeland. Men kan zich hier vaak in de Middeleeuwen wanen; betrekkelijk weinig is er nog in de dorpen en steden veranderd, ook al is de beschaving er natuurlijk doorgedrongen, die er al te veel van het oude heeft doen verdwijnen, om voor het moderne, praktische en . . . nuchtere plaats te maken. ☞ Richmond met z'n eerwaarde St. Mary's kerk, gebouwd vermoedelijk ter plaatse van een door de Noormannen gestichte kapel, is een zeer oude stad. Men kan zich bezwaarlijk een romantischer en grootscher beeld denken, dan dat, hetwelk gevormd wordt door het boven het oude stadje gelegen kasteel, met den met rozen begroeiden heuvel. Het kerkhof draagt mede tot de bekoring van het geheel bij; het wordt des zomers herschapen in een rozentuin, terwijl het stemmige wintergroen in de andere jaargetijden er een sereene stemming van vrede doet ontstaan. ☞ Het kasteel verheft zich hoog boven de Swale rivier; men kan er van een mooi uitzicht over de Richmondshire vallei genieten. Het is zoo stevig gebouwd, dat het den tand des tijds gedurende negen eeuwen heeft kunnen weerstaan! Merkwaardig, dat in de zeer bewogen geschiedenis van Engeland dit Richmond Castle nooit belegerd werd. Het was een der sterkste kasteelen in Yorkshire, dat in de Middeleeuwen voor nagenoeg onneembaar gold. Zou de vijand daardoor zijn afgeschrikt? B.

'k Gevoel mij klein, zoo klein.

'n Warm-bruine herfstmaanddag vergloort aan westerkim.
Uit weidesloot stijgt wasem op, die als een waad
zich laag verspreidt en dan teerijl naar boven gaat.
Uit 't witte weideland laat schrill der Kievit stem

zijn „kiewie-kiewie” hooren. Stil en blank ligt glim
van maan op 't avondland en aan den hemel staat
het sterrenheir in schoonen glans. Weemoedig gaat
de maan haar stillen gang van oost- naar westerkim.

't Wordt mij zoo vreemd en licht. Mijn denken raakt be-
van d'Aard en stijgt omhoog, doorijlt op vleuglen wijd
de ruimten van 't Heelal. Diep dringt het wondre zijn

der Schepping tot mij door. Het majestueuze Al
wordt mij zoo klaar bewust. Groot is der Ikheid valt:
'k Ben verootmoedigd nu; 'k gevoel mij klein, zoo klein.
D. A. POSTEMA.

Krepel wil altijd voor dansen.

Het plaatje boven aan bladz. 441 in „Buiten” van 11 Sept. j l. houdt nog iets meer in dan een simpele dans om een Meistaak. In „Spiegel van den voorleden en tegenwoordigen tijd”, ter plaatse waar Vader Cats handelt over „'s menschen ydelheit” vinden wij het vers, waarvan het opschrift hier boven staat. Onze dichter kwam op zekeren dag in een veld waar het volk zich onder groot geschal vermaakte met een rondedans. Ieder was even mal, d. w. z. uitgelaten van plezier:

Maar van allen was er een
Met een krom, een krepel been,
Met een plompen, stompen voet,
Die hadt veëren op den hoet,
Die was voren aen den dans.

☞ Op bedoeld plaatje zien wij, terwijl de pretmakers, onder begeleiding van den doedelzak, rond den Meistaak springen, den man met het kromme been en zijn met veëren versierden hoed als voordanser fungeeren, immers:

Krepel wil de voorste sijn

☞ Vader Cats verbindt aan dit geval een lesje van levenswijsheid. Het is toch „als in dit veld oock elders soo gestelt”. Waar wijze lieden vaak beschroomd zijn hun oordeel

uit te spreken, daar zijn het de waanwijzen, die, trots hun onervarenheid, zich niet ontzien zelfs ongevraagd het hoogste woord te voeren, want:

„Krepel wil eerst aen den dans!”

F. W. DRIJVER.

ROERMONDSCHER MONUMENTEN.

(Slot).

DE afbeelding op deze bladzijde voert ons naar de binnenplaats van *Roermond's Hospitaal*, bekend onder den naam van het *Louisahuis* of door het volk ook „t hoes” bij uitnemendheid genoemd. Wij zullen hier een zeer kort overzicht geven van de geschiedenis van dit ieder vreemdeling opvallende huis aan het Munsterplein tegenover de ingangstraat der stad, de Hamstraat gelegen.

☒ In den grooten brand der stad op 31 Mei 1665 was de woning van den Stadhouder, genaamd het Prinsenhof, afgebrand. Reeds anderhalve maand daarna richtte zich de Stadhouder der Spaansche regeering, de Prins van Isenghien, tot de Gedeputeerde Staten van het Gewest, om herbouw zijner vernielde woning en een maand daarna, dus vlug genoeg, besloten de Staten, om het gebouw volgens op te maken plan van den architect Bertholet te doen herbouwen. ☒ Men zou onmiddellijk langs de Maas uit het Luikerland natuursteenen, kalk en leien en verder uit den omtrek hout en baksteenen aanvoeren, om dan 't volgende voorjaar met kracht te beginnen. Men trok er al vast 18000 gulden voor uit, voor dien tijdeeniet onbelangrijke som. Maar er kwam van alles tusschen en 15 jaar later, toen Frans van Nassau—Siegen, opperbevelhebber der Spaansche Cavallerie, als Stadhouder zijn intocht hield, stond hij niet weinig verbaasd, dat zijn woning nog alles behalve bewoonbaar was. Hij stierf. 't Werd een lange geschiedenis. Er moest nog eens een Gouverneur Philip Emmanuel de Hornes komen, eer het in 1700 geheel klaar was en door hem betrokken werd. Men had er 35 jaar over gedaan, eer het er in zijn geheel stond. ☒ Twee jaar later, in 1702, toen Roermond Staatsch werd, wat het bleef tot 1716, werd het logement voor de Gedeputeerden, naar het voorbeeld der kleinere Hollandsche steden, waar men het Heerenlogement of de Doelens daar vaak voor gebruikte. Toen het Hollandsche bewind tot niet weinige voldoening der bevolking weer plaats maakte voor de Oostenrijksche regeerders, ging de Oostenrijksche Generaal van Dalberg er in wonen. ☒ In 1740 was de kolonel Rulle commandant der stad. Hij had een klein gezin; het huis was hem te groot en hij wilde gaarne kleiner en op de Markt wonen. Mejuffrouw Bors, afstammeling van de rijke Paardenposterijhouders de Bors, die zeer milddadig was, wilde haar ouderlijk huis op de Markt ruilen tegen het Gouvernementshuis onder de volgende voorwaarden; dat dit huis op de Markt eerst werd afgestaan aan het bestaande Hospitaal; de regeering zou dit gebruiken, waartegen het gouvernementshuis Hospitaal zou worden. ☒ Aldus was het begin van het Hospitaal in 1741; de latere ruilacte werd door Maria Theresia bekrachtigd. Niet alleen werden daarin zieken verpleegd, maar ook ouden van dagen en weeskinderen.

Foto C. Steenbergh.

HET LOUISAHUIS TE ROERMOND.

De freules Maria Louisa en Sophia de Pollart hebben eene stichting gemaakt ten behoeve van het R. C. Godshuis van Roermond. Dit is in groote trekken de geschiedenis van het Louisahuis. ☒ Het oude huis staat met zijn front naar de binnenplaats; de ingang is langs een dubbele trap van tien treden. De eenentwintig groote ramen zijn in hardsteen gevat; zoo ook de monumentale deur. In het front boven den ingang stond vroeger in haut-relief het wapen van Gelderland. De Franschen kwamen en kaptten de leeuwen en de versieringen gedeeltelijk weg en smeerden ze met teer in. ☒ Binnen was het groote huis vol kamertjes, kamers en zalen, om het ook voor den vroegeren bureaudienst geschikt te maken. Toen het in onzen tijd bleek, dat het ongeschikt was voor de ziekenverpleging, besloten de Regenten er het middegebouw onder architectuur van Joseph Cuypers in aansluiting aan het oude aan toe te voegen. Daarin werden kamers, operatiezaal en verdere benoedigde lokalen ingericht. De linkerzijde is het gebouw voor oude mannen en weesjongens, waarachter in de Munsterstraat het gebouw voor oude vrouwen en weesmeisjes ligt. De Roermondenaar spreekt altijd met een gevoel van trots, van waardeering en intimiteit van het „Hoes”, waar de Liefdezusters in stille, reine vreugde haar werk van zuivere menschenliefde verrichten. — Het

Hospitaal bezit eenige goede portretten en enkele antikiteiten. ☒ Nog bezit Roermond in de *Minderbroedersstraat* en wel bij de Neerstraat eene kerk, die zoowel de opkomst der stad als hare rampen en verheffing heeft medege maakt. Het is de *Minderbroederskerk*, thans *Hervormde kerk*, gesticht in 1307 door Graaf Reinoud van Gelre op zijn landgoed, dat toen Pott heette. Bij de inname van Roermond door Prins Willem van Oranje in 1572 werd de kerk verwoest, maar in 1576 hersteld. In 1794 werd zij door

de Oostenrijkers tot kazerne gemaakt, door de na hen komende Franschen tot hospitaal, waar de Minderbroeders mochten verplegen, die er echter later weer uitgedreven werden. In 1821 werd het koorgedeelte tot Hervormde kerk ingericht. In 1906 werd de geheele kerk, die er zeer gehavend uitzag, door Dr. Cuypers hersteld, terwijl de kosten betaald werden door bijdragen van de inwoners van alle gezindten, die daardoor ten duidelijkste lieten blijken, hoe de rechte verdraagzaamheid in Limburg geen ijdel begrip is. ☒ Het gebouw is een driebeukige, baksteenen hallenkerk van zes traveeën en een ouder koor van een travee, dat vlak aan de straat ligt. Keuller zegt omtrent dit koor in Bulletin XIII³ bl. 132: „de meening van den bouwmeester Mialaret, dat het koor iets ouder is dan de kerk, wordt bevestigd door hetgeen de heer van Beurden bij de restauratie opmerkte. Deze zegt, dat de basementen van de schalken, die de ribben der gewelven opvangen, wel een meter onder den tegenwoordigen vloer liggen, en het is juist in het koor, dat de gewelven op schalken rusten”. ☒ Zware vierkante pijlers scheiden de beuken. De kerk heeft een mooi gewelf. Zij bevat aan kunstwerken twee zilveren avondmaalkelken, een zilveren avondmaalkan en een zilveren schaalje uit de XVIIIe eeuw en verschillende grafzerken, onder welke van Hoeufft, Beerenbroek, Weidman van Strassburg, Thoors, Lindgens, Cigogna en andere voorname families. ☒ De grafsteenen hebben nu weer een be-

hoorlijke plaats gekregen, voor een kwart eeuw lagen ze verlaten, verwaarloosd en gebroken onder hooi en stroo verborgen. Men heeft voor den ingang op den wal de oude boomen gespaard en de zijwanden met klimop laten begroeien, en aldus de kerk in een sierlijk kleed gestoken, dat prachtig staat bij haar oud uiterlijk. Hier is goed werk verricht. ☞ Ook de Kathedraal herstelt men. Jammer, dat men nog niet een stap verder gaat en de enkele gevels herstelt, die dat waard zijn. Reeds jaren geleden heb ik daarvoor gepleit maar 't heeft tot nog toe niet het gewenschte gevolg gehad.

A. F. VAN BEURDEN.

Van Roofgaw, den sluwen Ulk¹⁾

1) DOOR H. E. KUYLMAN.

LANGS den oever der weidebeek stonden in regelmatig gelid de knotwilgen. Zij bogen zich alle een weinig over het water en wijduit strekten zij hun kruinen van weelderig groeiende twijgen. ☞ De Zuidwester had hen in die richting gebogen; door zijn gestadigen druk de taaie doch willige stammen gezet naar zijn wil. Breed stonden de tafeltronken op de gespleten stammen en als waren het nakomelingen van een oud menschengeslacht, zoo zag men in die grillig gewrongen en misgroeide tronken, gezichten, die door regen en wind verweerd, in diepe aandacht blikten over de uitgestrekte weiden en in de mysterische diepte van de beek. ☞ Wanneer de klokken uit het aan den einder opdoemende torentje de vesper luidden en de wind haar lied in wijde golvingen over de bloeiende landouwen droeg, vingen de boomen dien plechtigen zang op, hielden de tonen een oogenblik gevangen in hun takken en ruischend zongen zij dan mede met het klokkelied, dat den werkenden mensch even stil deed staan en het grazende vee een oogwenk den kop deed opheffen. ☞ Veel konden de wilgen vertellen, want ofschoon hun takkengestel jong was, daar de twijgen elk najaar werden afgehakt, stonden de stammen met de breede tafels daar reeds jaar in, jaar uit, en kenden de geschiedenis van de geheele omgeving. Zij hadden gezien, hoe de bliksemschicht als een tweesnijdend, vlammend zwaard het rieten dak van de boerderij in vuur had gezet, gehoord hoe het angstig loeien van het vee zich paarde aan de hulpkreten van de vluchtende bewoners, wien, uit hun tnachtrust gewek, geen tijd was gelaten zich te kleeden en die nu zonder dekking in de geeseling van den striemenden regen en hagel stonden, terwijl de grollende donder zijn geweldige stem door het luchtruim rolde. Maar zij hadden ook aanschouwd, hoe daarna het huis weder was opgebouwd en in de plaats van het oude, rieten dak, frissche roode pannen door de takken van de hooge peppels schemerden, en een jeugdige glimlach de plaats had ingenomen van het oude, verweerde gelaat, dat hun, niettegenstaande zijn somberen ernst, zoo lief was geworden. ☞ Zij hadden meegemaakt de groote muizenplaag, die het sappige groen in een enkelen nacht liet verwelken en zoo ver het oog zag, van de weilanden een woestijn maakte. Als een onzichtbaar vuur, verterende alles, wat op zijn weg

Foto C. Steenbergh.

DE VOORMALIGE MINDERBROEDERSKERK TE ROERMOND, THANS KERK DER NED. HERV. GEMEENTE.

jaagden achter zijn glanzende vacht, doch steeds moesten ervaren, dat Roofgaw hun te slim was. . . . . ☞ Over de wijde vlakte giert de Noordooster. . . . Onmeedogend striemt hij de van bladeren beroofde twijgen, gillend jaagt hij om den hooiberg, grijpt met zijn lange vingers plakken hooi, neemt ze mede op zijn zegetocht, fluitend blaast hij door de hooge peppels, kruipt door gangen en gaten, en brengt overal de verstijvende, snerpende koude, die regelrecht uit de noordpoolstreek schijnt te komen. ☞ Met de koude is als trouwe metgezel ook de honger meegekomen en de stijgende nood groeit haast tot wanhoop. Wie geen levenskracht heeft, valt ten prooi aan de sterkeren of sterft van armoede, om daarna nog als voedsel te dienen voor de overlevenden. Tot vlak bij de huizen komt het wild, zooals fazanten, die, zich tusschen de kippen mengende, mede eten van het gestrooide voedsel, hazen, die, nu er op de weiden niets meer te vinden is, zich tevreden stellen met een hap hooi uit den grooten berg; waterhoentjes, die uit de breede tochten het wagen in de eendenkolk te komen, waar altijd wat te vinden is, en patrijzen, die achter de houtmijt beschutting zoeken en hun schuwheid geheel hebben afgelegd. ☞ En onder hen is ook Roofgaw, die zijn hol aan den slootvoer er aan gegeven heeft en in den geitenstal zich heeft ingegraven. Voor hem is er geen armoede. Waar hij zijn klauw slaat, is altijd een buit; waar hij zijn prenten plant, laat hij de teekenen van zijn aanwezigheid

lag, was de vernielende schare voortgegaan, had de grasstengels weggevreten, de aarde doorwoeld, was getrokken door beek en berm, onstuitbaar voorttrekkende, totdat zij, zich uitlevend, even geheimzinnig was verdwenen als zij gekomen was. ☞ Dan wisten zij te vertellen van den grooten trek der vogels, die gehoor moesten geven aan de roepstem, die hen, evenals hun talrijke voorgelachten, riep naar het Zuiden; doch ook hadden zij gehoord, hoe in het vroege voorjaar nogmaals de roep had geklonken, hoe deze als een elektrische golf zich had voortbewogen en de pelgrims op de wieden had gedreven en deze als met nieuw leven beziel, waren teruggekeerd naar het land hunner geboorte. Zij hadden koude en warmte getrotseerd, stormen het hoofd geboden, de wisseling der jaargetijden gevoeld; zij hadden daar jaren achtereen gestaan, en langzamerhand was in hun gelaat gegroefd die alwetende glimlach, waarachter een diepere wijsheid verborgen scheen. — En altijd nog blikken de knotwilgen over de wijde landen. . . . ☞ Om de weilanden lagen de griendlanden, door slooten in regelmatige stukken verdeeld. Hier nestelde de lente zich altijd het allereerst. Tusschen de glad-gepolijste, rechte twijgen begon reeds vroeg in het voorjaar een gestadig groeien, en wanneer de landen nog schijnbaar dood lagen uitgestrekt, dan drongen tusschen de warreling van ruigte de eerste groene sprietjes en zilverden aan de toppen der takken reeds de wilgekatjes. ☞ En op besuchte plaatsen waagde een dotter het al dra haar gelen bloembeker te laten zien en schitterden de bloemetjes van het speenkruid als kleine zonnetjes. ☞ Dit was de plaats, die Roofgaw, de bunzing, tot domein had gekozen. Reeds jaren leefde hij hier, een schrik voor zijn omgeving, een begeerde prooi voor den wildstrooper en jager, die in de wintermaanden steeds

jaagden achter zijn glanzende vacht, doch steeds moesten ervaren, dat Roofgaw hun te slim was. . . . . ☞ Over de wijde vlakte giert de Noordooster. . . . Onmeedogend striemt hij de van bladeren beroofde twijgen, gillend jaagt hij om den hooiberg, grijpt met zijn lange vingers plakken hooi, neemt ze mede op zijn zegetocht, fluitend blaast hij door de hooge peppels, kruipt door gangen en gaten, en brengt overal de verstijvende, snerpende koude, die regelrecht uit de noordpoolstreek schijnt te komen. ☞ Met de koude is als trouwe metgezel ook de honger meegekomen en de stijgende nood groeit haast tot wanhoop. Wie geen levenskracht heeft, valt ten prooi aan de sterkeren of sterft van armoede, om daarna nog als voedsel te dienen voor de overlevenden. Tot vlak bij de huizen komt het wild, zooals fazanten, die, zich tusschen de kippen mengende, mede eten van het gestrooide voedsel, hazen, die, nu er op de weiden niets meer te vinden is, zich tevreden stellen met een hap hooi uit den grooten berg; waterhoentjes, die uit de breede tochten het wagen in de eendenkolk te komen, waar altijd wat te vinden is, en patrijzen, die achter de houtmijt beschutting zoeken en hun schuwheid geheel hebben afgelegd. ☞ En onder hen is ook Roofgaw, die zijn hol aan den slootvoer er aan gegeven heeft en in den geitenstal zich heeft ingegraven. Voor hem is er geen armoede. Waar hij zijn klauw slaat, is altijd een buit; waar hij zijn prenten plant, laat hij de teekenen van zijn aanwezigheid

1) Ulk is de Geldersche naam voor bunzing.

achter. Hoe meer hij moordt, hoe grooter zijn lust wordt om een slachtoffer te maken, en toen de hazen, fazanten en patrijzen zich niet meer veilig voelden en niettegenstaande den grooten nood de velden waren ingetrokken, sloeg Roofgaw zijn klauwen uit naar de hoenders en eenden, en maakte door deze daad zich geheel onmogelijk. ¶ Het menschelijk brein werkte en werkte om een middel te vinden zich van dezen lastigen gast te ontdoen en hier stond een sprenkel, waarvan de verraderlijke tanden verborgen waren onder wat afgevallen blad, daar een klem op een platgetreden paadje, op een andere plaats weder een kooi, waarin geurend en lokkend een boutje hing of er lichtte op maanheldere nachten plots een lichtflits door de kozijnkieren en omzichtig sloop even daarna de boer met zijn ganzenroer naar buiten en speurde met arendsoogen om den hooiberg en zijn kippenstal, waar kort te voren een doodskreet hem de tegenwoordigheid van den roover had verraden. ¶ Maar tegenover het menschelijk verstand stelde Roofgaw zijn dierlijk instinct en nimmer nog had men hem kunnen vangen en feller dan ooit sloeg hij zijn prooi onder de kippen en met groeiend begeeren richtte zijn blik zich naar den konijnenberg, welks weldoorvoede bewoners hem een onbedaarlijk verlangen deden krijgen om een razia te houden in de in den berg gegraven gangen. . . ¶ Wederom is de nacht gekomen; over de aarde strakt het hemelgewelf vol sterrengeflonker, schitterende figuren op zwart fluweelen kleed. Alles slaapt; de fazant zit op zijn vaste slaapplek in een kreupeleik temidden van het griendland, terwijl de patrijzen zich gedekt hebben achter den breeden tronk van een els. Ook in den konijnenberg is het rustig geworden, want nu de koude scherper wordt, dekken de bewoners zich in het diepe hol en kruipen dicht bij elkander om zich te verwarmen. Alleen de nachtuil zweeft geruischloos over de landen, priemt zijn blik door het diepste duister en speurt en zoekt naar voedsel dat hij haast niet langer kan ontberen. ¶ In den stal is 't nu ook rustig, de koeien slapen of herkauwen, de varkens liggen snurkend bijeen, terwijl de witte geit te droomen ligt van sappig gras en malsche twijgen. Doch onder den vloer van haar legerstede ontwaakt de bruine, glanzige roover, want deze nacht zal een feest voor hem zijn, een bloednacht zal 't worden, want vol begeerte om te jagen, prikkelt hem het bloed naar groote daden. ¶ De lucht van de konijnen, zoolang reeds gerooken, kan hij niet meer kwijt worden. Ze maakt hem dol, en jaagt hem de roofkoorts op tot ongekende hoogte. Maar hoe hartstochtelijk ook om te moorden, hoe begeerig ook zijn tanden in den strot van zijn prooi te zetten, de voorzichtigheid verliest hij niet uit het oog, en listig en sluw sluipt hij naar den uitgang van zijn hol, schuift omzichtig het daarvoor geworpen strooisel weg en loert naar buiten. Zijn korte, stompe oortjes trillen, zetten zich uit om elk geluid op te vangen en grijnzend trekken de lippen zich op, als de jachtkreet van den uil achter het griendland verkondigt, dat hij geluk heeft gehad. Dan komt hij halverwege naar buiten en op zijn dikken pelschitteren phosphorpunten, trillend en sidderend als weerschijn van het flonkerspel der sterren. ¶ En dan is hij plotseling verdwenen, 't schijnt wel of de aarde hem verzwolgen heeft. Langs de witte post van de schuurdeur schijnt een schaduw, in den schaduwrand van den hooiberg glijdt een donkere streep en zonder een blaadje te doen ritselen, een strooitje van de plaats te bewegen, is de bunzing de omrastering van den konijnenberg genaderd. ¶ Wreed blikken zijn oogen, bloeddorstig vlijen de oortjes zich in den nek en dan begint hij te graven om een gang te maken onder het gaas. Doch de grond is te hard, en weldra ziet hij van zijn pogingen af. Dan zit hij een oogenblik stil tegen den post van het hok en denkt na, en als hij zich weer beweegt weet hij wat hem te doen staat.

¶ Naar de plaats waar het planken schot den konijnenberg beschermt tegen den noordoostenwind gaan de blikken van Roofgaw en even snel als deze drukt hij reeds zijn lenig lijf tegen het hout. Snuffelend gaat zijn neus over het houtvlak en dan dringen de scherpe tanden in een plaats, waar regen, wind en de tijd een zwakke plek gemaakt hebben. Nog is alles rustig in den berg; de felle koude schijnt de konijnen in de diepste hollen te hebben gejaagd. ¶ De scherpe tanden van Roofgaw hebben weldra hun werk gedaan en zonder te aarzelen glijdt deze door de nauwe opening, juist wijd genoeg om hem door te laten. Sterker dringt nu de wildlucht in zijn neusgaten, onbedwingbaar wordt zijn lust tot moorden, en als met striemende vlagen de noordooster over de vlakte komt jagen, vaart een huivering van koude door zijn ingewanden en een onweersaanbaar verlangen naar bloed brengt Roofgaw met één beweging voor het hol. Toch weifelt hij nog, want zijn aangeboren voorzichtigheid is steeds zijn trouwe makker; hij wantrouwt alles, wat met den mensch in aanraking is geweest. Wat hem ook verdacht voorkomt, is de doodelijke stilte, die in het hol heerscht. Zijn geoeffend oor hoort niet het minste gedruisch, ofschoon de geur van het wild nog versch naar buiten zweeft. En dan wint de lust naar voedsel het van zijn voorzichtigheid en als was hij bevreesd, dat een ander hem de prooi zal betwisten, schiet hij vlug het hol in, waar met scherp-

pen klak twee stalen beugels zich om zijn poot sluiten. ¶ Roofgaw is gevangen, en nutteloos is zijn bijten, zijn rukken en trekken. In doodelijken angst, bevreesd voor de komst van zijn grootsten vijand, den mensch, tracht hij zijn poot door te knauwen om op deze wijze te ontkomen, doch de beugels zitten hem te veel in den weg en eindelijk laat hij dit plan varen en wacht gelaten zijn lot af. . . ¶ Nog is de nachtelijke schemering niet verdwenen als het krakend geknerp van de deeldeuren de stilte verjaagt en den bunzing den komst van den mensch voorspelt. Bevend drukt Roofgaw zich in het diepst van het hol en wacht met doodsangst in zijn vurig schitterende oogen op het einde. En dan plotseling staat zijn vijand voor het hol, ziet met genoeg, dat de grootmoordenaar gevangen is en roept de huisgenooten te zamen om de vangst te kunnen bekijken. ¶ Wat Roofgaw verwacht had, is niet gebeurd. Wel is hij ternauwernood aan een gewissen dood ontsnapt, doch de menschelijke natuur is veranderlijk en sinds eenige dagen bevindt de bunzing zich nu in een stevige kooi, waar hij door zijn grootte en schitterende vacht de algemeene aandacht trekt. Zijn verzorger is niet slecht voor hem, geeft hem voldoende en doelmatig voedsel, maar toch kan Roofgaw zijn afkeer voor den mensch niet overwinnen en neemt slechts des nachts, als de donkerte zijn handelingen bedekt, voedsel tot zich. Des daags zit hij meestentijds in een hoek van het hok, tracht zich zooveel mogelijk onder het stroo aan de nieuwsgierige blikken te onttrekken en krijscht vijandig zijn haat uit, als men hem te dicht nadert. ¶ Zoo leefde Roofgaw nu in gevangenschap en met den dag werd zijn pels doffer en verloor zijn scherp oog het vuur, dat eertijds zoo fel door de duisternis kon priemen. Zijn pogingen om de vrijheid te herkrijgen, had hij gestaakt, want het ijzergaas van zijn hok was te sterk, terwijl zijn nagels bij het graven altijd weer stuitten op den steenen vloer. Nu hij zijn sluwheid niet meer kan aanwenden, het schuwe veldhoen niet meer kan besluipen en den vreesachtigen haas niet meer kan naderen, schijnt het of zijn geestkracht gebroken is, en langzaam sterft het leven in dit sterke lichaam. Gelaten, berust hij nu in dit eentonig bestaan waarvan de dood hem slechts kan redden.

(Wordt vervolgd).

Foto C. Steenbergh.

IN OUD-DIEMEN.